

ТЕРАПИЈА СО ПРИМЕНА НА ЖИВОТНИ КАЈ ДЕЦА СО ПРЕЧКИ ВО РАЗВОЈОТ

Кратка содржина

Иако терминот *терапија со примена на животни* е релативно нов, употребата на животните за надминување на болест или настаната состојба кај луѓето не е нова идеја. Најрана примена на животните во терапевтски цели била забележана во Белгија, каде животните и луѓето биле рехабилитирани заедно, а животните претставувале значаен дел од природната терапија на луѓето.

Примената на различни терапии и активности со децата со попреченост со цел подобрување на нивната целокупна состојба и реализирањето на секојдневните активности се проширува. Еден од современите пристапи во третманот на децата со попреченост е терапијата со примена на куче и се фокусира на подобрување на физичкото, когнитивното и социоемоционалното функционирање на личноста.

Нашето истражување беше организирано во облик на квазиексперимент, во контролната и експерименталната група беа вклучени деца со моторни нарушувања, проблеми во говорот и деца со проблеми во однесувањето. Контролната група подложеше на класичен третман со специјален едукатор и рехабилитатор, додека во експерименталната група беше применета терапија со куче.

Истражувањата покажуваат дека присуството на куче за време на терапиите им помага на децата да го подобрат своето расположение, ја зголемуваат волјата за активно учество, полесно емоционално изразување, ги подобруваат или надминуваат говорните нарушувања, се поттикнува комуникацијата, се подобрува психомоторниот развој и се постигнуваат низа физиолошки придобивки.

Клучни зборови: ТЕРАПИЈА, ЖИВОТНИ, КУЧЕ, ПОПРЕЧЕНОСТ, РАЗВОЈНИ ПРИДОБИВКИ

Вовед

Историски гледано првите записи за придонесот на животните во добросостојбата на луѓето датира уште од 1600-тите години, кога Џон Лок во своите дискусии пишува за примена на мали животни со цел развој на емпатија и одговорност кај децата (Fine, 2000). Вдомувањето и припитомувањето на животните започнува уште пред повеќе од 2 милиони години, а уште во Античка Грција биле забележани емоционалните и физичките придобивки од контактот со животните. Во 1792 година во Англија било забележано применување на животните од фарма во третман на ментално

болни пациенти, во насока на намалување на изолацијата и ограничувањата (Baun & McCabe, 2000). Подоцна во Германија во институции за ментално болни и за бездомници биле користени животни за тераписки цели, а во 1942 година во Америка се користеле животни за олеснување на третманот и лекувањето на воените инвалиди. Психологот Boris Levinson во 1960 година ја концептуализира врската помеѓу луѓето и животните и го креира терминот терапија со животни, користејќи го своето куче во работа со интровертно интелектуално попречено дете и притоа забележувајќи значителни позитивни промени (Levinson, Mallon, 1997).

Кучето е првото животно кое човекот го припитомил и чувал во домашни услови. Во гробница во Израел која датира од пред 14.000 години, најдени се остатоци од човек како лежи со едната рака поставена на градите на мало куче, а припитомувањето започнува пред 12.000 години, исто така во Израел. Се верува дека историјата на хуманата еволуција е директно поврзана со еволуцијата на кучињата, притоа верувајќи дека предизвикало функционални промени во човековиот мозок. Во средниот век во Белгија била нотирана терапевтска примена на кучиња во третман на лица со пречки во развојот. Од средината на 1970-тите години кога терапијата со примена на кучиња беше воведена во клинички услови, овој третман се нуди во терапевтски центри, програми за лица со посебни потреби, болници, старечки домови, затвори и установи за ментално здравје, притоа без никакви возрастни ограничувања. Третманот е ефикасен за деца, адолесценти, возрастни и стари луѓе (Alliance of therapy dogs, 2018).

Видови на интервенции со примена на животни

Интервенцијата со примена на животни е секоја интервенција која намерно вклучува животни како дел од терапевтскиот процес. Вакви интервенции вообичаено се применуваат со пациенти со физички проблеми, интелектуални, психички, невролошки и моторни растројства, но може да се применуваат и кај луѓе со депресија, анксиозност, посттравматски стрес инт. Пред примената потребно е да се направат прегледи и евалуации со цел да се детерминираат можните контраиндикации. Имплементацијата на интервенцијата може да бара вклучување на мултидисциплинарен тим со различни задачи и одговорности, во зависност од интервенцијата. Самата интервенција со примена на животни е поделена во три категории (AVMA, 2019):

- 1. Терапија со примена на животни** – интервенција која се применува како поддршка на други терапии (котерапија) и се фокусира на третман на физички проблеми, интелектуални, психички, когнитивни, емоционални, релациски, невролошки и моторни нарушувања.
- 2. Едукација со примена на животни** – едукациска и/или рехабилитациска интервенција наменета за здрави, но и лица со пречки во

развојот, кои имаат растројства во однесувањето. Интервенцијата има за цел подобрување на психофизичката и социјалната добросостојба и квалитет на живот на лицата, зголемување на нивното самовреднување. Реедукација на однесувањето се постигнува со посредство на животните. Оваа интервенција обично се применува кај продолжена хоспитализација или повторни сместувања во рехабилитационски центри, релационски тешкотии (attachment проблеми) во детство или адолесценција, емоционални растројства, тешкотии и проблеми во однесувањето и социокултурна адаптација.

3. Активност со примена на животни – епизодна, рекреативна интервенција наменета за здрави лица и лица со инвалидност, со цел подобрување на нивниот квалитет на живот. Во активностите врската со животните претставува извор на знаење и сензорно-емоционална стимулација. Во некои случаи активностите со животни се воведен чекор во едукацијата и терапијата и има за цел развој на вештини преку грижа за животните, зголемување на одговорноста и стимулација на моторна активност.

Генерално сите три категории на интервенции се изведуваат со помош на мултидисциплинарен тим, каде секој член е обучен за интервенции со примена на животни. Животното кое се користи за интервенција претходно е подложено на детален ветеринарен преглед и неговото поведење се следи во текот на целокупната интервенција. Сите животни кои се вклучуваат посебно оние кои се изложени на директен контакт и активности мора да бидат тренирани и едуцирани на специфичен начин, со цел да се стекнат со неопходните компетенции.

Најзастапена е интервенцијата со примена на кучиња, животно кое е најчесто присутно во животот на луѓето. Притоа, интервенцијата не е само шетање со кучето или игра, таа претставува планирана програма каде индивидуата се вклучува со животното во фокусиран, претходно прецизиран и детално поставен програм (Kruger & Serpell, 2006). Кај кучињата конкретно, постојат три основни видови на интервенции:

1. Кучиња за терапевтска посета: станува збор за домашни миленичиња кои сопствениците повремено ги носат на посета кај пациенти кои се долго време хоспитализирани во болница, старечки домови, рехабилитационски институции. Кучињата им помагаат во подобрување на психофизичката состојба. Според направени истражувања контактот со кучињата предизвикува создавање окситоцин (хормон на врска), допамин (хормон на среќа) и намалување на количеството на кортизол (хормон на стрес).

2. Кучиња кои се користат како медијатори во третман и рехабилитација: им помагаат на физиотерапевтите, окупационите терапевти, специјални едукатори и рехабилитатори, логопедите во реализација на целите на третманот и закрепнување на пациентот.

Овозможуваат подобрување на грубата и фина моторика, визиомоторната координација, рамнотежа, говор, интеракција.

Понов вид на интервенција претставува техниката „**Читање на кучиња**“. Програмата е креирана со цел на сè поголемиот број на деца со тешкотии во читањето и јазичното изразување да им помогне да ги изградат и развијат вербалните способности и вокабуларот, да ја подобрат способноста за разбирање на прочитаното, да развијат самодоверба. Кучињата се пасивни слушатели кои не критикуваат и не сутерираат, имаат доволно време да сослушаат без осуда и делуваат мотивациски, стимулативно, смирувачки (Pillow-Price et all., 2014).

3. Кучиња за помош: овие кучиња обично работат во старечки или згрижувачки домови и се добро тренирани да им помагаат на корисниците да ги реализираат секојдневните обврски без да зависат од друго лице. Во последните години се сретнуваат повеќе различни видови на кучиња за помош кои се користат во различни прилики:

- Куче водич за слепи лица;
- Куче алармер за глуви лица;
- Водич на количка за телесно инвалидно лице;
- Алармер за дијабетес;
- Кучиња за алармирање на епилептичен напад;
- Кучиња кои помагаат при епилептични напади;
- Психијатриски кучиња;
- Кучиња за поддршка на лица со аутистичен спектар на нарушување;
- Кучиња за откривање алергени.

Без разлика кој облик на интервенција ќе се применува, кучињата кои се користат секогаш треба да бидат добро истренирани и подготвени за различни ситуации и контакти со луѓе. Кучињата може да бидат од различна раса и со различен карактер, но сите мора да поседуваат одредени карактеристики неопходни за успешна реализација на интервенцијата: да бидат мирни, стабилни (не избувливи), да не се агресивни, да се способни да ги инхибираат своите импулси, да се снаоѓаат во непредвидливи ситуации (лизгав под, јаки миризби, силни звуци итн.) толерантни кон гушкање и непознати луѓе, да имаат желба за игра и соработка. Пред тренингот и обуката кучињата се подложни на евалуација, покрај физичкиот преглед, возраста, се проценува нивниот карактер и односот со старателот. Обуката на кучињата трае од 6 недели за терапевтска посета и читање до 18 месеци за различни сервисни услуги (Clonowski, 2015).

Методологија на истражување

Целта на истражувањето беше да се детерминира влијанието од присуството на животното – кучето, за време на третманот на децата со пречки во развојот, односно да се увиди дали примената на кучиња во терапијата на деца со различни видови на попреченост ќе даде подобри резултати за пократок временски интервал од класичниот третман. Досега, кај нас, во Република Северна Македонија не се спроведувала терапија со кучиња кај децата со попреченост, што значи дека во овој дел сме пионери. Истражувањето се реализираше преку квазиексперимент во временска рамка од три месеци, со контролна и експериментална група, секоја составена од по три ученика со пречки во развојот, претходно проценети, евалуирани и сразмерно распределени во групите. Експерименталната група беше подложена на терапија со примена на куче, додека пак контролната со класичен дефектолошки третман. Пред почетокот на третманот беше направено контролно проценување на моторните, говорно-јазичните способности и начинот на однесување при секојдневните активности на децата и врз основа на резултатите беа подготвени терапевтски програми, т.е. планови за работа со точно определени цели, методски постапки и ресурси. Истите проценки се спроведоа и на половина од третманот (после 1,5 месец) и на крај на третманот. За собирање на податоците беа користени чек-листи за квазиексперимент и транскрибирање на податоците од видеозаписите и сликите, кои ги реализиравме преку програмата ATLAS.ti (програма за квалитативна анализа на текстуални, графички, аудио и видеоподатоци). Прво, ги компариравме ефектите од вежбите со и без примена на куче, и после реализиравме компарација со други слични истражувања. Промените во резултатите ги споредувавме со помош на техниката Difference-in-differences (DID) (Разлика во разликите), додека пак проценките беа вршени со помош на Скала за проценка на адаптивно однесување (Adaptive Behavior Assessment System – ABAS) (Harrison & Oakland, 2000–2003). Бодовите од скалата се претставени со специфичен опсег во квантитативна скала како на пример: екстремно ниско, гранично, потпросечно, просечно, натпросечно, супериорно, многу супериорно.

Истражувањето се реализираше во Пет центарот „АвАв Хеџи Доџ“ во Скопје, примерокот се состоеше од 6 деца со посебни потреби, на возраст помеѓу 7 и 9 години, по два испитаника од секоја категорија (моторни нарушувања, растројства во говорот и комуникацијата и тешкотии во реализирање на секојдневните активности).

Анализа на резултати со дискусија

Иницијалните мерења кај испитаниците, детерминираа резултати во склад со видот и степенот на попреченоста, кај децата со моторни нарушувања најслаб резултат беше постигнат во областа на моториката – екстремно низок, комуникацијата исто така беше засегната како резултат на

спазам на мускулите на говорниот апарат, додека социјализацијата е добро скорувана. Кај испитаниците со нарушувања во говорот, најслаб резултат е постигнат во областа на комуникацијата – под просек, моториката и социјализацијата се на гранична линија, додека кај испитаниците со проблеми во однесувањето, моториката е развиена во склад со возраста, но комуникацијата и социјализацијата се под бараниот просек.

Табела 1. Резултати од првата проценка кај испитаниците

Испитаник	Домен	Збирен резулт. (sum score)	Процентен резултат (percentile score)	Резулт. за генералниот адаптивен когнитивен тест (ГАК) (GAC)	Интервал на разликата Confidence interval	Квалитативен опсег Qualitative range
А.Е* моторни нарушувања	Моторика	14	0,5	61	< 70	Екстрем. ниско
	Комуникација	20	21	88	80 - 89	Под просек
	Социјализација	29	> 90	120	120 - 129	Супериорен
Е.С** моторни нарушувања	Моторика	17	2	69	< 70	Екстрем. ниско
	Комуникација	14	5	75	71 - 79	Гранична линија
	Социјализација	46	> 90	120	120 - 129	Супериорен
А.Ш*** оштетен слух	Моторика	63	> 90	111 - 131	71 - 79	Гранична линија
	Комуникација	16	10	56	80 - 89	Под просек
	Социјализација	22	53	91	90 - 109	Нормал. линија
Е.М**** оштетен слух	Моторика	62	> 90	119 - 131	120 - 129	Гранична линија
	Комуникација	6	0,2	25	≤ 70	Екстрем. ниско

	Социјализација	20	47,3	83 - 89	80 - 89	Под просек
Ш.Б**** * проблеми во однесување	Моторика	51	> 90	111 - 131	110 - 119	Над просек
	Комуникација	13	3	47	≤ 70	Екстрем. ниско
	Социјализација	12	10	56	≤ 70	Екстрем. ниско
Д.М**** ** проблеми во однесување	Моторика	47	82	105	90 - 109	Над просек
	Комуникација	7	0,5	30	≤ 70	Екстрем. ниско
	Социјализација	5	1	33	≤ 70	Екстрем. ниско

Табела 2. Резултати од крајната проценка кај испитаниците

Испитаник	Домен	Збирен резултат (sum score)	Процентен резултат (percentage score)	Резулт. за генералниот адаптивен композит (ГАК) (GAC)	Интервал на разликата Confidence interval	Квалитативен опсег Qualitative range
А.Е* моторни нарушувања	Моторика	45	75	110	110 - 119	Над просечно
	Комуникација	29	50	100	90 - 109	Средна вредност
	Социјализација	48	> 90	120	120 - 129	Супериорен
Е.С** моторни нарушувања	Моторика	23	9	80	80 - 89	Под среден просек
	Комуникација	25	32	92	90 - 109	Средна вредност
	Социјализација	29	> 90	120	120 - 129	Супериорен

А.Ш*** оштетен слух	Моторика	63	≥ 90	111 - 131	71 - 79	Гранична линија
	Комуникација	25	32	80	80 - 89	Над про- сек
	Социјализација	25	86	107	90 - 109	Просечен
Е.М**** оштетен слух	Моторика	62	≥ 97	119 - 131	120 - 129	Суперио- рен
	Комуникација	9	0.1	22	≤ 70	Екстрем. ниско
	Социјализација	25	≥ 90	108 - 131	90 - 109	Просечен
Ш.Б**** * проблеми во однесување	Моторика	55	≥ 90	111 - 131	110 - 119	Над про- сек
	Комуникација	14	5	50	≤ 70	Екстрем. ниско
	Социјализација	19	18	81 - 82	80 - 89	Под про- сек
Д.М**** ** проблеми во однесување	Моторика	50	≥ 90	108 - 131	90 - 109	Над про- сек
	Комуникација	12	2	40-41	≤ 70	Екстрем. ниско
	Социјализација	13	16	56 - 58	≤ 70	Екстрем. ниско

Во првата група на испитаници со тешкотии во областа на моториката, констатиравме дека за разлика од класичните вежби, кои после последната проценка на способности пак ни дадоа резултати на моториката од екстремно ниско ниво, вклучувањето на куче во процесот на рехабилитација не донесе големи и видливи промени во развојот на моториката, но покажа извесно подобрување во одделни сегменти на моторните способности, кои беа во гранична линија, а децата манифестираа упорност и се обидуваа да ги завршат задачите и активностите до крај. Можеме да констатираме дека терапијата со куче ги мотивира децата да учествуваат во

терапијата, ја зголемува нивната волја и желба за да работат, а подобрувањето на моторните перформанси бара долготрајна и посветена работа за да има мерливи резултати. Нашите наоди се преклопуваат со резултатите на истражувањето на Terfer и сор. во 2017 година, според кои терапијата со куче игра важна улога во моторните вештини, физичката активност и квалитетот на живот. Авторите дошле до заклучок дека семејното куче може да игра улога во здравиот начин на живот кај децата со церебрална парализа. Dilek Elmaci и Sibel Sevizci во 2015 година, покажаа дека терапиите и активностите со помош на кучиња може да бидат метод на поддршка за рутински процедури за рехабилитација на деца со церебрална парализа и физички и интелектуални пречки.

Во однос на втората група на испитаници, кои се соочуваа со тешкотии во областа на вербални способности и комуникација, резултатите од последната проценка покажаа подобрување на способностите и нивно поместување во гранична линија. Резултатите покажуваат дека и двете терапии – примена на куче и примена на класични вежби беа ефикасни со реализирање и постигнување на одредени цели, но како и во претходната група и тука се забележува зголемена мотивација и волја, односно, при реализирање на вежбите со примена на куче децата не покажаа знаци на умор, за разлика од децата со кои реализиравме класични вежби. Emily Howell-Forbes (2014) во својата студија за влијанието на кучињата во исходот од окупациона терапија кај деца со церебрална парализа, забележала значително повеќе вокализации кај испитаниците кога кучето било присутно. Во корелација со нашите наоди се и резултатите на LaFrance, Garcia & Labreche во 2007 година, кои покажуваат дека вербалните однесувања на пациентите можат да се подобрат со присуство на тераписко куче. Преку интензивна говорна и јазична терапија во услови на рехабилитација аплицирајќи партиципативно набљудување, истражувачите заклучуваат дека присуството на кучето има потенцијал да го стимулира социјално-вербалното и социјално-невербалното комуницирање.

Кај третата група на испитаници, кои имаа проблеми во однесувањето за време на вршење на секојдневните активности и тешкотии во интеракцијата со врсниците, констатиравме дека присуството на куче овозможува социјална поврзаност дете-куче-врсник, ја подобрува интеракцијата на децата меѓу себе и го подобрува целокупното однесување на испитаниците. Најдобрите и најпозитивните резултати од целото истражување ги добивме во социјалниот домен. Истражувањето на Katy R. Beck, преку анкета за наставници и вработени во основно училиште, посочува дека присуството на кучето може да биде позитивна алатка за мотивација за добро однесување и за завршување на работата кај учениците. Тераписките кучиња им дозволуваат на децата да се чувствуваат сигурни и самоуверени додека ги реализираат дадените задачи. Студијата на Sabrina E.B. Schuck и сор. покажува дека моделот на интервенција со примена на куче

влијае врз подобрувањето на социјалните вештини на децата и проблематичното однесување и намалувањето на симптомите на АДХД.

Заклучок

Многу студии посветени на терапијата со примена на животни истакнуваат широк спектар на придобивки за здравјето на лицата вклучени во третманот, но голем дел од истражувањето се карактеризира со мали интервенции во различни области, што резултира со критики за слаб дизајн на студии или неконзистентна методологија. Ваквите критики се спротивставуваат на силното тврдење меѓу многумина дека интеракцијата со животните има силна и вродена вредност за лицата кои се опфатени. И нашата студија се карактеризира со мал примерок и краток временски период на интервенирање. За целосно интегрирање на терапијата со примена на животни во пракса како прифатен терапевтски модалитет, потребни се убедливи студии, со цел да се потврдат клиничките вредности, заедно со разбирање на основниот механизам на човековата реакција на друштвото на животните.

Литература:

- ALLIANCE OF THERAPY DOGS. (2018, July 11) *A History of Animal-Assisted Therapy*. Retrieved [2020, May] from URL: <https://www.therapydogs.com/animal-therapy/>
- AMERICAN VETERINARY MEDICAL ASSOCIATION. (2019) *Animal-assisted interventions: Definitions*. Retrieved [2020, May] from URL: <https://www.avma.org/resources-tools/avma-policies/animal-assisted-interventions-definitions>
- BAUN, M.M., MCCABE, B.W. (2000) *The role animals play in enhancing quality of life for the elderly*. Academic press.
- BECK, K. R. (2015, April 4th) *The Impact of Canine-Assisted Therapy and Activities on Children in an Educational setting*. Retrieved [2020, May] from Fisher Digital Publications at St. John Fisher College: https://fisherpub.sjfc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1313&context=education_ETD_masters
- CLONOWSKI, J. (2015, September 16) *Therapy dogs - The Different types and their benefits*. Retrieved [2020, May] from Feinberg consulting, Available from URL: <https://feinbergconsulting.com/therapydogs-the-different-types-and-their-benefits/>
- ELMACI, D. T., & CEVIZCI, S. (2015, May 12th) *Dog-Assisted Therapies and Activities in Rehabilitation of Children with Cerebral Palsy and Physical and Mental Disabilities*. Retrieved [2020, May] from NCBI National Library of Medicine:

- <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4454953/#B12-ijerph-12-05046>
- FINE AUBREY. (2000) *Animal assisted therapy – Theoretical foundations and Guidelines for practices*. Academic press.
- HARRISON, P. L., & OAKLAND, T. (2000-2003) *Adaptive Behavior Assessment System*. USA: Western Psychological Services.
- HOWELL-FORBES, E., MARXEN, K. (2014) *Animal-Assisted Therapy: A Dog's Influence on Occupational Therapy Outcomes of a Child with Cerebral Palsy*. University of Puget Sound.
- KRUGER, K. A., & SERPELL, J. A. (2006) *Animal assisted interventions in mental health*. In *Handbook on Animal-Assisted Therapy: Theoretical Foundations*. London: Academic Press.
- LAFRANCE, C., GARCIA, L., & LABRECHE, J. (2007, May-June 3rd) *The effect of a therapy dog on the communication skills of an adult with aphasia*. Retrieved [2020, May], from NCBI National Library of Medicine National Institutes of Health:
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/16950329/>
- LEVINSON, B., MALLON, G. (1997) *Pet-oriented child psychotherapy*. Springfield, IL: Charles C. Thomas.
- PILLOW-PRICE, K., YONTS, N., & STINSON, L. (2014) Sit, Stay, Read: Improving Literacy Skills Using Dogs. *Dimensions of Early Childhood*, 42(1), 5-9.
- SCHUCK, S., EMMERSON, N., FINE, A., LAKES, K. (2015) *Canine-Assisted Therapy for Children With ADHD: Preliminary Findings From The Positive Assertive Cooperative Kids Study*. In *J Atten Disord*. 2015 Feb; 19(2): 125–137.
- TEPFER, A., ROSS, S., MACDONALD, M., RUELL, M. A., RUAUX, C., & BALTZER, W. (2017, April 27th) *Family Dog-Assisted Adapted Physical Activity: A Case Study*. Retrieved [2020, May] from MDPI:
<https://www.mdpi.com/2076-2615/7/5/35/htm#B45-animals-07-00035>